

Иван Вазов
Бурната ноц

На 188... год. гостувах около един месец на един от тракийските манастири. Тоя манастир е заложен на полянката на един от горските хълбоци на планината и се радва на широк кръгзор. Макар и не твърде отстранен от ближния важен град, той беше като забравен и почти никак гости не приемаше оттам – те по навик и по мода бягаха лете на другия, съседен нему по-богат манастир. И той цяло лято оставаше свършено глух и спокоен.

Едно по тая причина, друго – за неговото великолепно местоположение, аз бях избрал тоя манастир за място на почивка и прохлада през нетърпимите летни горещини.

На дохождане в манастира, както се и надявах, не намерих много свят. Освен ратаите манастирски, двамина братя и игумена, осемдесетгодишен старец, забогатял в някой си гръцки манастир, дребен, със сбърчено и сухо лице, което обладаваше някакво си тънко и лукаво изражение, но приказлив и любезен, и един охтичав човек откъде Старозагорско, дошъл за здравето си, други нямаше. Да, и един двайсетгодишен момък, бедно облечен във френски дрехи от шаяк, който ми се препоръча за учител в манастирското школо – защото за голямо мое очудване тоя сиромашки и заглъхнал манастир поддържаше училище с петнайсетина селянчета и с един учител. Изпитът беше свършен и децата бяха разпуснати и отишли по селата си.

Тоя момък (когото аз ще наричам Иванов), с черникаво и бледно лице, с развитичък ум и с жив поглед, ми стана почти всегдашен другар в разходките ми из планината.

От свенлив, какъвто беше най-напред, той скоро стана доверчив и излиятелен и ме посвети в своите най-скъпи възжеления и интереси. Узнах, че той е свършил гимназия, че не желае вече да учителствува тука, че той се приготвя, за да може да постъпи във висше руско училище. Той очакваше нетърпеливо последствието от прошението си за стипендия, което бе подал в Дирекцията на просвещението. За тая цел той бил слазлял често в Пловдив, но никакъв ход не бил даван още на просбата му и нетърпението му нарастваше заедно със страха, че може да му откажат.

За жалост лошите предчувствия на учителчето се сбъднаха: един ден той се върна попарен от Пловдив и ми обади, че му било отказано окончателно. Тая несполука го поразя. Той се промени, стана мрачен, лицето му се прибули с дълбока, строга тъга... Огнените му погледи съсредоточено падаха и оставаха дълго време на някой предмет, като че някаква смътна още и крайна мисъл занимаваше и поглъщаше всичкия

му ум. Той вече рядко идеше с мене.

Аз едвам сега разбрах колко силно, колко нежно е коткал в душата си тая надежда да иде да се учи, надежда тъй жалко пръсната с всичките светли сънища, които я заобикаляха. Но Иванов ми се показа да е силна натура, която мъчно може да се помири с фактите и да се откаже покорно завсегда от целта.

– Не, аз ще ида, аз ще сполуча! – избъбра ми той със зъбите си, когато двайсетия път ми изливаше горчевината от несполуката си.

Аз го посъветвах да се обърне към щедростта на дяда игумена: обещах му в такъв случай и аз да ходатайствувам пред стареца.

Иванов поклати глава с презрителна полуусмивка.

– Исках му, но не даде да издумам... Гъбав е с пари, но те са закопани и счупена пара не дава... Сякаш змия му е в кесията. Не толкова, че му се свиди, ами го е страх да се разчуе, че има пари, че е богат... От това го е най-много страх.

– Не разбирам това; кажи по-добре, че си е стипца, че е скъперник като всеки калугер...

– Уверявам ви, че не е съвсем стипца... На, монастирските доходи, каквито са нищожни, не могат да покрият половината разноски за училището... Той доплаща от своите пари, но таи това, за да го не помиришат, че разполага... Вярвайте!

Той фана вече по-често да липсва от манастира. Аз вече правех разходките си сам, изкръстосах всичките самотии на околните гори и винаги намирах в тая дива природа нова услада за очите, нови впечатления за душата си. Но уединението даже и за любителя си става отегчително, когато се проточи дълго, без да бъде освежено от какви-годе нови жизнени усещания. Това едно, а друго, появяването в планината на някаква хайдушка чета, за гоненето на която дважд вече минаваха стражари през манастира, ме заставиха да мисля, че е дошъл краят на гостуването ми там, и да се готвя да го напусна.

Но мене ми не беше съдено да се разделя от тихата и гостолюбива обител, без да изнеса из нея едно силно и потресно впечатление.

Два дена преди да тръгна, именно в края на юли, небето надвечер се замрачи и страшна буря избухна със силен дъжд, със светкавици. Скоро съвсем мръкна и потъмня. Аз загасих свещта в килията и с трепетно удоволствие слушах стихийния рев на бурята отвън, а мълниите на всеки миг зловещо осветляваха стените на стаята ми със светлозеленикава виделина, която се сменяваше от непроницаема тъмнота. Ненадейно между трещенията на гръмотевицата чух силен блъсък на вратата

си. Тоя необикновен блъсък показваше, че има нещо неоферно в манастира. Скимна ми, че има гости разбойници. И машинално се затекох към ъгъла, към изправената там пушка, която игуменът преди няколко дни ми даде да се намира за всеки случай. Блъсъкът на вратата се повтаряше и аз чух и уплашения глас на игумена. Нямах съмнение – той просеше прибежище. Отворих. Старецът се втурна в тъмнината. Аз заключих вратата пак.

– Какво стана? – питам.

Той ще се задуши от запъхтяване и страх. Но успя да ми проговори на откъслеци:

– Хайдути!... Обират манастира... Ох... господи, владико свети, помилуй нас!...

После ми разправи, че като се връщал от магерницата, видял, че някой троши вратата на килията му, а той, като извикал, бил спогнат от един въоръжен човек. Тъмнината го спасила.

Бурята едвам към среднощ престана. В манастира се възцари пак обикновената тишина. Игуменът спа у мене или по-добре – пъшка до зарианта. Когато се съмна хубаво, ратаите почукаха на вратата, но успокоително. Излязохме. Тозчас разбрахме характера и размера на нощесното нещастие. Черквата не беше закачена, но вратата на игуменовата килия беше сломена с топор, както и един ковчег, също и един миндер, подир като му разхвърлили килимите и възглавниците. Когато видя всичко това, игуменът побеля като стена, изтика ни и заключи вратата зад себе си.

Престоях още един ден тука и бях свидетел на късното и безполезно шуране и шетня на повиканите стражари из манастира и околности. Доказа се само това, че разбойниците (колко души неизвестно) се били префърлили през ниския зид на задния двор, оттам влезли и излезли, както свидетелствуваха изпочупените керемиди. А нашли ли са предполагаемото богатство на игумена, това оставаше тайна за мене. Но един от братята ми пошушна, че по самото лице на игумена се познава, че дребно нещо трябва да му е грабнато и че същото си съкровище той държи другаде някъде скрито.

На следния ден, като водях коня си из стръмната пътека, която слеза към полето, срещнах Иванова. Той отиваше за манастира. Известието за нападението не беше ново за него: той се беше научил още в града, дето беше спал тая нощ. Особено съжаление не забележих по лицето му. Той даже злорадо каза:

– По-добре, че пак ще се нахранят няколко гладни хора с тия

пари... Па може и по-добре да излезе... А то, като умре, ще останат да гният в земята...

– А как отиват твоите старания?

– Още не губя надежда – каза той.

След няколко думи още ние се ръкувахме сърдечно и се разделихме.

На другата година, през октомври, имах честта да приема посещението на дяда игумена. Той беше дошъл до Пловдив и бе пожелал да се види с мене. Той беше доста весел, бърлив и лицето му някак странно светеше от щастие и удовлетворение. Питах го за училището – добре е, нов учител е фанат, гимназист от Стара Загора.

– А Иванов къде се дяна? – попитах. – Той желаше да иде да се учи.

– И учи се – отговори игуменът натъртено и сякаш гордо.

– Да? Той намери средства? Вие му помогнахте, дядо игумене? – попитах стареца, като видях изразителността на лицето му.

– Да, господине, Иванов е наше чадо... На, четете, затова дойдох най-много да ви видя – и старецът измъкна из пазвата на расото си едно писмо, което ми подаде с разтреперена ръка.

Аз разтворих писмото. Вътре бяха приложени четири тримесечни свидетелства от университета с най-добри бележки. То се зафащаше тъй:

„Любезний и глъбокоуважаемий мой благодетелю!

Късно макар аз спеша да изпълна един свят дълг, за който съвестта и сърцето ми напомнят постоянно. От друга страна вашето добро сърце, в което безшумно и неугасимо тлее пламикът на горещо българско чувство, ми дава смелостта да направя такава отважна постъпка пред вас. Прочее ида днес, благодетелю мой, дълбоко да ви изкажа благодарност за едногодишната поддръжка от 58 лири, които дължа вам, от 28 юлий 188... г. Без тая сума аз не бих бил в състояние да осъществя любимия си идеал, а то би било равностойно с моята нравствена смърт... Не се удивлявайте, като четете тия редове, глъбокоуважаемий отче! Когато бъда честит да ви повидя, и това надявам се да бъде през ваканциите на идущата година, аз с припадане на колене пред вас и с обливане със сълзи нозете ви ще ви разправа всичко каквото има неясно за вас в настоящето ми и каквото още се таи в дъното на моята душа, и вие ще ми простите великодушно, както сам спасителят прощава“.

Остатъкът от писмото съдържаеше сведения за живота му и за

успехите му в университета и убедителна молба да му продължи великодушно поддръжката и за идущата година, всичко това написано в същия тържествен и прочувствен тон.

Той каза:

– Ами не сещате ли се, господине, какво иска да каже той с тия пари, дето съм му ги дал?... Не помните ли, когато бурята...

И като си приближи старческите сухи бърни до лицето ми, пошушна ми няколко думи, които най-напред ме вкамениха и после покъртиха.

Тия думи ми бяха пошушнати като тайна и аз нямам право да я разгласяя на всеслушание.

По очите на стареца се показаха сълзи.

Като ми премина първото стряскане, аз го попитах:

– Ще изпълните ли, дядо, молбата му да го поддържате и занапред?

– Ами какво да го правя, пиленце, когато иде с такива сладки думи, та ми муши сърцето?... Много ли има на тоя свят такова смирение, човеческо и искрено разкаяние?... По неволя зафанахме доброто – нека го довършим с радостно сърце... И богу е угодно тъй...

Когато старецът си излезе, аз дълго време останах замислен. Образът на Иванова ми се пак мяркаше из въздушното пространство, строго замислен и мрачен, но подир това писмо още по-чуден и загадъчен...

1890

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5017>]